

Leve Kabila!

Bij de machtswissel in Kinshasa

Ludo De Witte-Geert Seynaeve

Ludo DeWitte en Geert Seynaeve bekennen: op 17 mei hebben ze met een goede fles wijn (een Médoc Chateau La Gravière Grand Poujeaux, 1991, Delhaize, 299 Fr) het politieke einde van Mobutu gevierd. Hieronder volgt hun eerste commentaar bij de machtswissel in Congo/Zaire. Voor het septembernummer van het VMT werken zij aan een uitgebreide bijdrage over de omvangrijke inzet van de machtsovername. Ze willen dan, zo stellen ze "de westerse hypocrisie in haar journalistieke, academische of politieke verpakking" laten voor wat ze is, en vragen behandelen als: Welk is de inzet van de nationaal-democratische omwenteling in Congo? Welke politieke continuïteit bestaat er tussen Lumumba, Mulele en Kabila? En vooral: welk voorlopig bilan kan Kabila na drie maanden voorleggen? In dit nummer enkele eerste bedenkingen.

De rebellen van Kabila hebben een fantastisch exploit gerealiseerd. In een goed half jaar tijd werden de uiteengeslagen restanten van 36 jaar anti-mobutistisch verzet aaneengesmeed tot een constructieve kracht, die door het onmetelijke Congo opmarcherend voortdurend aanzwelde met nieuwe strijders, en zo het Congolese volk hielp om een afzichtelijke dictatuur de wereld uit te helpen. Dat daarbij beroep kon worden gedaan op de solidaire steun van de buurlanden, die aan den lijve hadden ondervonden wat Mobutu waard was, kan de pret niet deren: enig internationalisme was hier echt op zijn plaats. Bij die prestatie past slechts een kinderlijk-blij kreet: Leve Kabila! De pers en de zogenaamde Zaire/Congo-kenners hadden het met Kabila's

overwinning iets moeilijker. Onze fles was amper ontkurkt of het journalistengild liet weten dat niet een feest voor het vertrek van Mobutu, maar een requiem voor de geaborteerde Congolese democratie op de agenda stond!

Van sommigen hadden we natuurlijk niet anders verwacht. Dat mensen als Manu Ruys of Zana Etambala (die door Walter Zinzen als expert wordt opgevoerd) jammeren over de machtswissel in Kinshasa is logisch. Vorig jaar nog beweerde Zana dat "niemand Mobutu kan opvolgen en dit immens land bijeen kan houden". Hij raadde ons aan om "op te houden met over Mobutu te discussiëren", en alle heil te verwachten van de "civiele maatschappij". Volgens Zana moesten we het probleem van de staatsmacht in Congo/Zaire

negeren. Politiek verzet tegen de dictatuur moest plaats ruimen voor het liefdadigheidswerk van de NGO's. Manu Ruys, een andere mobutufiel en decennialang bedevaartganger naar Gbadolite, deelde Zana's visie. Hij noemde het "verontrustend" dat men heil verwachtte van verkiezingen die "nieuwe politieke en tribale spanningen" zouden kunnen veroorzaken (De Standaard, 5 april 1996). Ook vele andere Zaïre-watchers hebben de voorbije 37 jaar, de *raison d'état* respecterend, het regime vergoelijkend geportretteerd — de ene al wat subtieler dan de andere.

De Westerse agenda...

Enkele weken voor de val van Mobutu, toen zijn lot bezegeld leek, begonnen perslui en Zaïre-watchers uitgebreid te fulmineren tegen de dictator. "Ik hoor het de BRTN graag zeggen", zo verklaarde een wijze Hugo Claus in Ter Zake, "maar ik had het allemaal toch een beetje eerder willen horen." Mobutu, niet bij machte om enig weerwerk tegen de rebellie te organiseren, werd nu, in het voetspoor van de politici, opzijgeschoven. Op 9 april, toen de hete adem van de oprukkende rebellen tot in Kinshasa was te voelen, vroeg de regering-Clinton Mobutu formeel om op te stappen. Maar het Witte Huis verduidelijkte terzelfdertijd dat Washington "een onderhandelde oplossing" van de crisis voorstond. Enkele dagen voordien had George Moose, adjunct-minister van Buitenlandse Zaken van de VS gezegd dat "Mobutu nog steeds genoeg invloed had om een constructieve bijdrage te leveren om Zaïre te helpen de vreedzame overgang naar het post-Mobutu tijdperk te maken." (International Herald Tribune, 10 april 1997) In een hoofdartikel van 14 april schreef die krant dat "een militaire triomf" van Kabila, die als "een der laatste lumumbisten" werd afgeschilderd, "zorgwekkend" zou zijn. Mobutu moest weg — om de overleving mogelijk te maken van voor het Westen waardevolle elementen van dat mobutisme: bepaalde legergeneraals, de staatsbureaucratie, de Congolese burgerij. Daarom werd Monsengwo naar voor geschoven. Het doel was Kabila in een regering van nationale eenheid aan banden te leggen. Die guerrillero's van verdacht allooi zouden eenmaal in het pluche, rond een tafel met Monsengwo, een Kawanda wa

Kamanda en een Mahele, hun revolutionaire plannen wel inruilen voor een mobutisme zonder Mobutu.

... en Kabila

Maar Kabila stoorde zich niet aan de agenda van Parijs, Washington en Brussel — en aan de dreigende troepenmacht in Brazzaville. Hij nam het Westen en Kongolo Mobutu, zoon van, op snelheid. Kongolo hield een bloedige chaos in petto, die dan in Kabila's schoenen moest worden geschoven. Een slachtpartij werd in de nacht van 16 op 17 mei ingezet met de moord op generaal Mahele: een trouw, maar intelligent mobutist, die hoopte dat er nog wat te redden viel door de rebellen de overgave aan te bieden. De razendsnelle inname van Kinshasa ontnam de die-hards van het regime de kans om een alibi uit te werken voor een buitenlandse interventie, teneinde Westerse soldaten tussen de legerkampen van Mobutu en de rebellencolonnes te posteren, en Kabila tot gesprekken over een compromis te dwingen. Voor men het goed besepte werden de rebellen door de enthousiaste Kinois feestelijk ontvangen, en waren de kansen voor een Westerse interventie en een onderhandeld carcan waarin Kabila moest worden gedwongen, verkeken. Het feit dat de volkswijken zich stevig hadden georganiseerd tegen Mobutu's plundersaars, en het grote wantrouwen van de Kinois over de geheime agenda van de Westerse troepen (The Financial Times had het over het feit dat de gewone Kinois "nog steeds in koude-oorlogstermen denkt") waren zeker niet van aard om zo'n Westerse interventie te vergemakkelijken.

Wie is Tshisekedi?

Dat verklaart waarom alle reportages en commentaren over de machtswissel een onvrede uitwasenden! Die Kabila had, God-betert-het, elk compromis afgewezen, en tabula rasa gemaakt van het ancien régime! Na de val van Kinshasa op 17 mei werd de laatste troefkaart van stal gehaald, in de persoon van Etienne Tshisekedi. De man verdient het om even van dichtbij te worden bekeken, want hij zal de komende maanden in de Westerse gratie blijven. Tshisekedi was voor de val van Mobutu nu niet bepaald een aas voor het Westen — eerder een harten zes. De man is een

burgerlijk politicus, met een behoorlijk actieve aanhang. Dat eerste aspect wordt in het Westen gewaardeerd; dat tweede minder. Tshisekedi is een oude bekende. In 1960, nadat Mobutu met zijn eerste staatsgreep premier Lumumba en het Congolese parlement had opzijgeschoven, zetelde hij in de eerste regering van de kolonel. Eind september pleitte hij als eerste ervoor om harde maatregelen tegen de ex-premier te nemen. Enkele maanden later was hij medeverantwoordelijk voor de uitlevering en gruwelijke marteldood van zes nationalistische leiders aan Albert Kalonji, de “slager” van Bakwanga. Onvermoeibaar ging hij op dat elan door. Tot het einde van de jaren zeventig bekleedde hij in het mobutistische apparaat topfuncties: in 1961, minister van Zuid-Kasai; in 1965, na Mobutu's tweede coup, minister van Binnenlandse Zaken; in 1967, mede-auteur van de grondwet; van 1968 tot 1972 chef van het secretariaat van de MPR, de eenheidspartij; in de jaren '70 onder meer lid van het politiek bureau van de MPR, directeur van de Ecole nationale de droit et d'administration, parlementslid en vice-voorzitter van de Assemblée. Tshisekedi wordt door de International Herald Tribune (14 april 1997) dus met recht en reden een van de “architecten” van het mobutisme genoemd.

Als midden der jaren '70 de internationale economische recessie de manoeuvreerruimte van het regime verkleint, en contestataire tendensen bij de bevolking de kop opsteken, profileert Tshisekedi zich als een “constructief” contestant binnen Mobutu's MPR. Nadat de Shaba-oorlogen (1977-78) hadden aangetoond hoezeer het regime was uitgehold, en het Westen de integratie van opposanten in het regime voorstond, richtte hij, samen met andere mobutisten, in 1982 de UDPS op. De UDPS wierp zich op als het noodzakelijk complement van de MPR; als het oppositionele gezicht van de mobutistische Januskop. De UDPS zou in de jaren '80 overigens mensen blijven leveren voor het centraal comité van de MPR (Mvuankiem) en voor de regering (Kibassa Maliba). In 1987 zullen UDPS-leiders Kibassa Maliba, Ngalula, Tshisekedi en Mpindu Mbwabwa zelfs de integratie van de UDPS als tendens binnen de MPR bepleiten, in het kader van “het respect voor de Chef en de nationale

eenheid”.

Geconfronteerd met een groeiende onvrede, plaatste Mobutu in 1990 de Derde Republiek in de steigers. “Vanaf nu moet Mobutu iedereen kopen”, zo schrijft Le Soir-journaliste Colette Braeckman. Terwijl de president alle essentiële touwtjes in handen hield, subsidieerde hij de honderden partijtjes die in het Palais du peuple parlementje speelden: het tijdperk van wat de gewone Congolees het multimobutisme noemde was aangebroken. In die periode, en tot het bittere einde van de dictator, bleef de UDPS haar rol van “verantwoordelijke” oppositie koesteren. Eind 1991, en daarna opnieuw in 1992 was Tsisekedi bereid om onder auspiciën van de Luipaard een regering te vormen. De president en zijn vertegenwoordigers hielden binnen en buiten die regeringen-Tshisekedi alle machtsinstrumenten in handen: defensie, buitenlandse en binnenlandse zaken, mijnbouw en nationale bank. Zodra Tshisekedi schuchter aan Mobutu's prerogatieven begon te knabbelen, werd hij prompt opzijgeschoven. In 1995 zette Tshisekedi opnieuw de zotkap op, en verklaarde hij dat Mobutu de garant van de Natie is, die “een respectabel medeburger” was geworden. Einde 1996 ging hij dan in Frankrijk de doodzieke Mobutu een hart onder de riem steken. De rebellen hadden hun stormloop tegen het regime ingezet, en Mobutu was wanhopig op zoek naar steun van gelijk wie — van Servische huurlingen, Marokkaanse soldaten en Franse para's. Tshisekedi koos op dat kritieke ogenblik niet de kant van Kabila, maar die van Mobutu. Hij veroordeelde alle speculaties over diens gezondheidstoestand, en riep de Zaïrezen op om te bidden “opdat president Mobutu al zijn krachten zou terugvinden.” (Le Monde, 18 december 1996)

De tragiek van Tshisekedi

Met Westerse steun eist Tshisekedi vandaag van diezelfde Kabila - van de man die hij op het beslissende ogenblik van de strijd met Mobutu een mes in de rug stak — dat deze hem de regeringsmacht zou overhandigen. Zonder blikken of blozen! Kabila is natuurlijk niet gek. Tshisekedi lijkt wel de hoofdacteur in een Grieks drama. De UDPS kende in die praatbarak van de Derde Republiek haar politieke hoogtepunt. Haar

prestige en aanhang waren toen het grootst, want zij was schijnbaar de enige actieve oppositie tegen Mobutu. Maar uitgerekend toen werd de UDPS door het Westen niet nuttig bevonden om een nationale rol te spelen. Mobutu leek nog stevig in het zadel te zitten, en werd vanaf 1994 bovendien opnieuw gewaardeerd als garant van de stabiliteit in geheel Centraal-Afrika. Had het débâcle in Rwanda immers niet aangetoond dat men behoedzaam moest omspringen met de integratie van een burgerlijke oppositie in vermolmde dictaturen zoals deze van Habyarimana? Op 28 mei 1996 nog verklaarde zelfs de invloedrijke kampioen van de democratie en de mensenrechten, ex-VS-president Jimmy Carter, na gesprekken met Dehaene, Derycke en Mobutu dat men niet eeuwig een president kan boycotten die de hefbomen van de stabiliteit van de regio in handen houdt. (Le Soir, 30 mei 1996) Maar amper een jaar later, nu Kabila het oude regime volledig heeft weggevaagd, zoekt het Westen wanhopig naar instrumenten om terug greep te krijgen op de Congolese politieke agenda. Nu is Tshisekedi voor het Westen terug salonfähig, en wordt hij opgevoerd als het grootste slachtoffer van de "autoritaire" Kabila. Maar uitgerekend nu Tshisekedi het Westerse groene licht krijgt voor een grootse rol in het nieuwe Congo, spelen de krachtsverhoudingen in Congo zelf in het voordeel van Kabila, die met recht en reden een groot prestige ontleent aan het feit dat hij heeft gerealiseerd waarover alle anderen slechts

oeverloos hebben gepraat.

Wijze woorden van Bugera

Het Westen heeft echt geen moreel gezag om als leermeester van de democratie in Congo te kunnen optreden. Dat geldt voor Washington en voor Parijs, die als grootmachten dat beleid bepalen. Maar ook voor Brussel, dat als kleine bemiddelaar een plaatsje onder de imperialistische zon probeert te handhaven. De geschiedenis van Congo is ge- en misvormd door Belgische interventies, waarbij het zelfbeschikkingsrecht, de democratie en de mensenrechten van de Congolezen nu niet bepaald voorop stonden. Van de gewelddadige verovering van Congo onder Leopold II, over het aandeel van de regering van Gaston Eyskens in de moord op premier Lumumba en het bloedig neerslaan van de Simba-opstand in 1964-1965, tot de steun voor premier en baron van het regime Kengo Wa Dondo in de jaren 1994-97: Brussel kan weinig democratische adelprieten voorleggen.

Deogratias Bugera, secretaris-generaal van de Alliantie, legde op 18 mei de vinger op de wonde. Hij verklaarde dat het Westen "niet tevreden is omdat het geen greep heeft op onze beweging. Wij willen partners die ons respecteren. We zullen ons door hen niet laten dicteren." Overdenk deze wijze woorden, beste lezer, en vooral: beste "Congokenner".

3 juni 1997

